

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0825U000664

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 25-02-2025

Статус: Наказ про видачу диплома

Реквізити наказу МОН / наказу закладу: Наказ № 537 від 08.04.2025 р.

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Рибчинський Нестор-Миколай Олегович

2. Nestor-Mykolai O. Rybchynskyi

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-7960-3714

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 032

Назва наукової спеціальності: Історія та археологія

Галузь / галузі знань: гуманітарні науки

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Історія та археологія

Дата захисту: 19-03-2025

Спеціальність за освітою: Історія та археологія

Місце роботи здобувача: Львівський національний університет імені Івана Франка

Код за ЄДРПОУ: 02070987

Місцезнаходження: вул. Університетська, буд. 1, Львів, 79000, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): PhD 7670

Повне найменування юридичної особи: Львівський національний університет імені Івана Франка

Код за ЄДРПОУ: 02070987

Місцезнаходження: вул. Університетська, буд. 1, Львів, 79000, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Львівський національний університет імені Івана Франка

Код за ЄДРПОУ: 02070987

Місцезнаходження: вул. Університетська, буд. 1, Львів, 79000, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 03.41.91

Тема дисертації:

1. Городища IX – X ст. між Карпатами та Прип'яттю.
2. The hillforts of the 9th – 10th centuries between Carpathian Mountains and Pripyat River.

Реферат:

1. Дисертацію присвячено городищам IX–X ст., локалізованим внаслідок багаторічних археологічних обстежень і розкопок між горами Карпатами та рікою Прип'ять. Головну увагу зосереджено на їхній площі, конфігурації оборонного периметру та рельєфі, на якому вони розташовані. Детальне вивчення цих параметрів у поєднанні з аналізом фортифікаційних конструкцій і забудови внутрішніх майданів дало змогу визначити особливості виникнення і розвитку укріплених поселень, а також окреслити просторово-територіальні мережі, що визначили племена у досліджуваному регіоні. Детально опрацьовано наявну історіографію з тематики городищ кінця I тисячоліття н.е. та охарактеризовано історію дослідження цих пам'яток. У результаті виокремлено основні етапи цих студій, які розпочались ще у середині XIX ст. та були пов'язані із суспільно-політичними віхами у межах досліджуваної території: 1) середина XIX ст. – 1918 р. – Імперський період (у складі Австрійської і Російської імперій); 2) 1918–1939 рр. – міжвоєнний період, у складі Другої Речі Посполитої та УСРР (УРСР); 3) 1939–1991 рр. – радянський період; 4) 1991 р. – до сьогодні – період української незалежності. У результаті дослідження виокремлено 329 фортець IX–X ст., які і лягли в основу

дисертації. Варто відзначити, що, окрім загальноісторичних та археологічних методів дослідження, використано метод 3D-моделювання та графічної реконструкції. На основі широкого корпусу археологічних джерел та літератури складено детальний каталог городищ. На основі аналізу просторових критеріїв (рельєфу, площі, конфігурації оборонних периметрів) проведено статистичний аналіз. На основі окреслених даних виділено чотири типи городищ. До першого із них зараховано фортеці з округлою, овальною і півкруглою організацією оборонного периметру. До другого – городища з трикутною організацією фортифікацій. До третього типу увійшли фортеці, що мають один або більше прямих кутів при конфігурації фортифікацій. До четвертого типу зараховано найбільші за площею городища із складною системою оборони – кількома внутрішніми майданами і локалізацією на рельєфах різного типу. Окремо розглянуто конструкції оборонних ліній на 32-х городищах. На основі цього було виділено типові оборонні стіни, що споруджувались з дерева. Найпростішою захисною конструкцією були гостроколи (частоколи). Ще одним типом оборонних стін, що побутували в епоху раннього середньовіччя на теренах між Карпатами та Прип'яттю, відзначено каркасно-стовпові стіни. До третього типу зараховано оборонні стіни з окремими городнями. Це прямокутник, складений з колод чи дилів (грубих дощок) у зруб. На основі функціональних критеріїв (конструкцій фортифікацій, внутрішньої забудови та решток громадських споруд) встановлено функціональне призначення городищ, що дозволило вибудувати тривірневу полісну структуру.

2. This dissertation focuses on hillforts (gorodishcha) dating back to the 9th-10th centuries, discovered through extensive archaeological surveys and excavations conducted between the Carpathian Mountains and the Pripjat River. The primary focus is on their area, the configuration of their defensive perimeters, and the relief upon which they are situated. A detailed study of these parameters, combined with an analysis of fortification structures and internal settlements, has enabled us to determine the specific features of the emergence and development of fortified settlements, as well as to outline the spatial-territorial networks that defined the tribes in the studied region. The existing historiography on the subject of fortified settlements from the late 1st millennium AD has been thoroughly analyzed, and the history of research into these monuments has been characterized. As a result, the main stages of these studies, which began in the mid-19th century and were linked to socio-political milestones within the studied territory, have been identified: 1) mid-19th century – 1918 – Imperial period (within the Austrian and Russian Empires); 2) 1918–1939 – interwar period, within the Second Polish Republic and the Ukrainian SSR (USSR); 3) 1939–1991 – Soviet period; 4) 1991 – present – period of Ukrainian independence. As a result of the research, 329 fortresses from the 9th-10th centuries were identified and formed the basis of the dissertation. It is worth noting that, in addition to general historical and archaeological research methods, the method of 3D modeling and graphic reconstruction was used. Based on a wide corpus of archaeological sources and literature, a detailed catalog of fortified settlements was compiled. Based on the analysis of spatial criteria (relief, area, configuration of defensive perimeters), a statistical analysis was conducted. Based on the data obtained, four types of fortified settlements were identified. The first includes fortresses with a round, oval, and semicircular organization of the defensive perimeter. The second includes fortified settlements with a triangular organization of fortifications. The third type includes fortresses that have one or more right angles in the configuration of fortifications. The fourth type includes the largest fortified settlements with a complex defense system – several internal courtyards and localization on various types of relief. Defensive line constructions at 32 fortified settlements were examined separately. Based on this, typical defensive walls constructed of wood were identified. The simplest protective structure was a palisade. Another type of defensive wall that existed in the early Middle Ages in the territories between the Carpathians and the Pripjat was the frame-post wall. The third type includes defensive walls with individual wooden structures. This is a rectangle made of logs or planks (thick boards) in a log cabin. Based on functional criteria (fortification constructions, internal settlements, and remnants of public buildings), the functional purpose of the fortified settlements was established, which made it possible to construct a three-level polis structure.

Державний реєстраційний номер ДіР: № 0118U000602; 0121U110187

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

1. Рибчинський Н.-М. Роль гостроколів у системі оборони ранньосередньовічних городищ басейну ріки Горинь (на прикладі городищ Грушвиця та Жорнів). Актуальні питання у сучасній науці. Вип. 2. 2024. С. 923–931.
2. Рибчинський Н. Городища IX–X століть між Віслою і Тетеревом: класифікація за археологічними матеріалами. Вісник науки та освіти. Вип. 2. 2024. С. 1664–1677.
3. Рибчинський Н.-М. Ранньосередньовічне городище Ломачинці на Буковині: оборонний устрій та функціональна роль в системі заселення регіону. Актуальні питання у сучасній науці. Вип. 4. 2024. С. 1271–1279.
4. Рибчинський Н.-М. О. Виникнення ранньослов'янських городищ в українському Прикарпатті. Археологічні дослідження в Україні: здобутки і перспективи. Збірник матеріалів V Всеукраїнської студентської археологічної конференції. Кам'янець-Подільський, 2016. С. 60–63.
5. Рибчинський Н.-М. О. До питання про фортифікації слов'янського Пліснеська. Тези доповідей. Конференція «Феномен Європи: від традиційного до сучасного» 11.11.2017. Львів, 2017. С. 20–26.
6. Рибчинський Н.-М. О. До питання реконструкції оборонної лінії №5 (вал №4) Пліснеського городища. Каразінські читання (історичні науки). Тези доповідей 71-ї Міжнародної конференції молодих учених. Харків, 2018. С. 15–16.
7. Рибчинський Н.-М. О. Гіпотетична реконструкція лінії захисту №3 (валу №6) Пліснеського городища. Археологічні дослідження в Україні: здобутки і перспективи: збірник матеріалів VII Всеукраїнської студентської археологічної конференції. Кам'янець-Подільський, 2018. С. 219–223.
8. Рибчинський Н.-М. О. Зброя дального бою з Пліснеського городища (дослідження 2017–2018 років). IV Міжнародна науково-практична конференція до 80-річчя від дня народження Михайла Рожка «Пам'ятки Тустані в контексті освоєння Карпат. Проблеми їх збереження та використання». Львів, 2019. С. 29–31.
9. Рибчинський Н.-М. О. Історія дослідження городищ кінця I тисячоліття на Волині. IX Всеукраїнська студентська археологічна конференція. Кам'янець-Подільський, 2020. С. 113–115
10. Рибчинський Н.-М. О. Графічна реконструкція оборонного валу слов'янського городища III у місті Коростень (за археологічними даними). Сучасні проблеми дослідження, збереження та реставрації фортифікацій. Вип 14. Львів, 2021. С. 132–142.
11. Рибчинський Н.-М. О. Городища IX–X ст. у межиріччі Вісли і Тетерева: статистичний аналіз. Каразінські читання (історичні науки). Тези доповідей 74-ї Міжнародної конференції молодих учених. Харків, 2021. С. 13–14.
12. Рибчинський Н.-М. О. Типологія городищ IX–X ст. між Віслою і Тетерівом. Тези доповідей. Конференція «Археологія: проблеми та перспективи». Київ, 2021.
13. Рибчинський Н.-М. О. Гіпотетична реконструкція північно-східного відтинку оборонного валу другого майданчика городища Жорнів на Рівненщині. Пам'ятки Тустані в контексті освоєння Карпат: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції до 50-ліття експедиції в Тустані. Львів, 2021. С. 27–29.
14. Рибчинський Н.-М. О. До питання про розвиток городищ IX–X століття між Віслою і Тетеревом. Шевченківська весна – 2021. Секція «Історія». Матеріали XIX Міжнародної наукової конференції

студентів, аспірантів і молодих вчених. Київ, 2021. С. 21–25.

- 15. Рибчинський Н.-М.О. Типологія городищ IX–X ст. між Віслою і Тетеревом. Археологічні студії: здобутки та перспективи. Київ, 2021. С. 78–83.
- 16. Рак Т. О., Рибчинський Н.-М. О. Зіставлення можливостей металюї зброї (сулиць) та конструктивних особливостей оборонного валу №5 Пліснеського городища. Друга всеукраїнська науково-практична конференція «Зброярня: історія розвитку озброєння та військової техніки». Збірник тез доповідей. Львів, 2021. С. 15–17.
- 17. Миська Р. Г., Рибчинський Н.-М. О. Використання заходів живої історії для популяризації історичної спадщини: досвід заповідника «Тустань». Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Управління археологічною спадщиною та музейні практики». Залізі, 2023. С. 56–58.
- 18. Филипчук А., Рибчинський Н.-М. О. Деякі спостереження над системою захисту давнього Пліснеська (у світлі останніх археологічних досліджень). Пліснеські старожитності. Збірник наукових праць. Львів, 2018. С. 220–227.
- 19. Rybchynskiy N.-M. The system of defense of slavs settlements in Plisnesko, Halych and Stilsko. Current issues in research, conservation and restoration of historic fortifications. Num. 9. Chelm; Lviv, 2017. P. 233–240.

Наукова (науково-технічна) продукція: методи, теорії, гіпотези; аналітичні матеріали

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПВ:

Впровадження результатів дисертації: Планується до впровадження

Зв'язок з науковими темами: № 0118U000602; 0121U110187

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Стеблій Наталія Ярославівна

2. Nataliia Y. Steblii

Кваліфікація: к. і. н., доц., 07.00.04

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-8645-289X

Додаткова інформація: Web of Science Researcher ID: LQJ-9297-2024;

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=3f5nwXMAAAAJ>

Повне найменування юридичної особи: Львівський національний університет імені Івана Франка

Код за ЄДРПОУ: 02070987

Місцезнаходження: вул. Університетська, буд. 1, Львів, 79000, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Панишко Сергій Дмитрович
2. Serhii D. Panyshko

Кваліфікація: к. і. н., доц., 07.00.04

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-4188-1089

Додаткова інформація: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=9vJbKGcAAAAJ>

Повне найменування юридичної особи: Волинський національний університет імені Лесі Українки

Код за ЄДРПОУ: 02125102

Місцезнаходження: проспект Волі, буд. 13, Луцьк, Луцький р-н., 43025, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Томенчук Богдан Петрович
2. Bohdan P. Tomenchuk

Кваліфікація: к. і. н., доц., 07.00.04

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-7445-8378

Додаткова інформація: <https://scholar.google.co.id/citations?user=cJXLhsAAAAAJ>

Повне найменування юридичної особи: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Код за ЄДРПОУ: 02125266

Місцезнаходження: вул. Шевченка, буд. 57, Івано-Франківськ, 76018, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Колода Володимир Васильович
2. Volodymyr V. Koloda

Кваліфікація: к. і. н., доц., 07.00.04

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-8614-2039

Додаткова інформація: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=uMNVyMcAAAAAJ>

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Код за ЄДРПОУ: 02125585

Місцезнаходження: вул. Алчевських, буд. 29, Харків, Харківський р-н., 61002, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Щодра Ольга Михайлівна

2. Olga M. Shchodra

Кваліфікація: к. і. н., доц., 07.00.06

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-0551-9392

Додаткова інформація: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=uVotgOcAAAAJ>

Повне найменування юридичної особи: Львівський національний університет імені Івана Франка

Код за ЄДРПОУ: 02070987

Місцезнаходження: вул. Університетська, буд. 1, Львів, 79000, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Заяць Андрій Євгенович

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Заяць Андрій Євгенович

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Жак Ольга Володимирівна

Реєстратор

УкрІНТЕІ

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна